

שאלה: איך ראוי להצטער על גלות השכינה ועל חורבן בית המקדש?

תשובה: מה פירוש "גלות השכינה"? מי היא? מה מהותה? כיצד נכיר אותה? אלא יש לדעת כי אי אפשר לנו להבין מהותו של האלוהים. האדם מבין ויכול לתאר לעצמו רק מה שהוא תופש בחושי. לדוגמא, אדם עיור מלידה, אי אפשר לתאר לו ולהסביר לו מה ההבדל בין צבע ירוק לצבע אדום. וכמו שאי אפשר לתאר לאדם שמעולם לא שתה ויסקי, מה טיב הטעם בפה משתיית המשקה הזה. כך אי אפשר לנו, בני אדם עשויים בשר ודם, להבין מהות האלוהות. הדבר היחיד שזאת נדע בהחלט הוא על מציאות האלוה, כי רואים פלאות הטבע. כל היצורים, בני אדם וחיות השדה, מתרבים ע"י זיווג זכר ונקבה. כמה חכמה יש במערכת הטבע שאין חיי כל סוג חד פעמי. אלא יש בו "תלוש קניה" לחדש את החיים ע"י צאצאיו! לכל נקבה מהן יש רחם לקלוט העובר ולגדל גידולו, ולכל נקבה יש חלב להניק את התינוק הנולד. ולכל בעל חי יש מערכת עיכול בבטנו, כדי לעבד את המזון ולהשתמש באבות-המזון שבמאכלו. ולכולם יש מנגנון אינסטינקטיבי להציל את עצמם בעת שמרגישים עצמם בסכנה ע"י רודף. ועוד מיליארדי פרטים ביולוגיים. התיאום הנפלא הזה, בכל מליוני היצורים, מוכיח בהחלט שיש בורא ויוצר, הקב"ה. אבל לתאר לנו מה מהותו, זה אי אפשר למוח אנושי.

אבל המושג "שכינה" בא לתאר שהוא נמצא בקרבנו, שהוא מוכיח את נוכחותו, שהוא פועל בנו לטובתנו. הוא הצד הניכר "השוכן אתם בתוך טומאותם" (ויקרא טז, טז). אופני התגלותו, הם הנקראים "שכינה". אין לטעות ולחשוב ש"שכינה" היא עצם האלוהות, אלא הוא "אור נברא" שהקב"ה המציא כדי לבטא קרבתו אלינו. (ראה מורה נבוכים, ח"א פרק כח. ובביאורי ר"י אברבנאל לפרק ההוא תירץ כל קושיותיו של הרמב"ן (בראשית מו, א) והסכימו לרמב"ם שו"ת נודע ביהודה (תנינא או"ח סי' קז); ור"י עמדין בסיודורו (אשכול, ח"א עמ' יט), וכן "בן איש חי" (שו"ת רב פעלים ח"א, סוד ישירים, סוף א'). בקיצור, הכרת האדם שאל-חי בקרבנו זהו הנקרא "שכינה". וככל שההכרה זו בולטת יותר כך נקרא "גילוי שכינה".

אבל מאז חורבן בית המקדש, ועם ישראל גולה בין האומות, נרדף, משוקץ, שנאוי ומבוזה, כבוד השכינה כמו נעלם. בכל הצבעות האו"ם בימינו, כמעט כל האומות שוללים את קיום מדינת ישראל ומציקים לה. אנטי-שמיות חוגגת במדינות רבות בעולם. וגם בימינו פנימה, יש כעת מלחמה עיקשת ונאלת נגד "הדתה" [כביכול] כאילו להיות "דתי" הוא מגונה, מקולקל, ונגד השכל והדעת. וזאת היא "גלות השכינה", על כך יש להצטער הרבה.

הבאנו לעיל מקרא "השוכן אתם בתוך טומאותם". אבל יש עוד מקרא המשמש במלה זאת. "ה' צבאות השוכן אתם בהר ציון" (ישעיה ח, יח). כלומר יש מקום מסוים ששם בחר ה' להתגלות "כי בחר ה' בציון, איוה למושב לו" (תהלים קלב, יג). וכמו שאומרים (מדרש תהלים מזמור יא): "שאף על פי שחרב, שכינת עומדת שם. לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי, שנאמר (שיר השירים ב, ט) 'הנה זה עומד אחר קתלנו'" [עכ"ל]. ועם כל זאת "נקרים מקרקרים בהיכלו" (יומא טט, ב). יהודי אינו מורשה להתפלל שם להקב"ה. צער גדול יש לנו ממצב שפול זה.

חז"ל תקנו לנו כמה אופני אזכור של גלות-שכינה זאת. הם מנויים בבבא בתרא (דף ס ע"ב). ראשית דבר שהאדם יניח בקירות ביתו (לפי ר"י עמדין אפילו בחדר צדדי, באחד מחדרי ביתו כמו חדר עבודה) אמה על אמה בלתי מסויד. עוד מזכרת, שהאשה לא תלבש כל תכשיטיה אלא תעדייר אחד מהם. עוד מזכרת, שהחתן יניח קצת אפר על ראשו, מקום שמניחים שם תפילין, עוד לפני שנגש לחופה.

כאשר האדם מביע צער בתפילת שלש רגלים, פסח שבועות סוכות, הוא מתחנן:
"אלוהינו ואלוהי אבותינו, מלך רחמן רחם עלינו. טוב ומטיב הדרש לנו. שובה עלינו בהמון רחמיך. בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה. כונן בית מקדשך על מכונו הראנו בבנינו. שמחנו בתקונו. והשב שכינתך לתוכו. והשב פהנים לעבודתם. ולויים לשרים ולזמרים. והשב ישראל לגויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוו לפניך. בשלש פעמי רגלינו בכל שנה ושנה. ככתוב בתורה" וכו'.

הוא מבטא בפיו מה שהוא צריך לחשוב מפעם לפעם משך שאר ימות השנה. כאשר הוא מברך ברכת המזון, בברכה שלישית הוא אומר: "רחם ה' אלוהינו עלינו ועל ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, ועל הר ציון משכן כבודך, ועל היכלך... ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו". יש הנוהגים לקרוא באמצע הסעודה, בימות החול, מזמור "על נהרות בבל, שם ישבנו גם בכינו" (תהלים קלז). בשבת תמורת ה"ל בזמן הסעודה קוראים מזמור קכ"ו, "בשוב ה' את שיבת ציון... אז ימלא שחוק פינינו... הגדיל ה' לעשות עמנו, היינו שמחים. שובה ה' את שבתנו... בוא יבוא ברינה".

במהרה בימינו אמן.